

**III. Erakundeak, Oikonomika, lekuko
boterea eta migrazio babestua.**

Foru-erregimena. Funtsezko ezaugarriak

Antolaketa autonomoa

Paktismoa

Foruak: oinarrizko araudia

Foru erregimena: 'konstituzio' tradizionala

Ez da ahaztu behar, ikusiko dugun moduan lurralde historiko hauek Monarkia konposatu batean dauden **lurralde konposatuak direla**

Komunitate edo gorputz anitzek osatutakoak

Beste alde batetik, foru-erregimen propioa, ez zen euskal lurraldeetako ezaugarri eskusiboa. XVIII. mendera arte Aragoiko koroan ere existitu ziren

XVIII. mendean hasten dira lurralde hauek Monarkia barnean salbuespen berezi bat moduan ikusten

'Provincias exentas'

Foru-erregimena. Demokrazia bat?

Estamentuen edo ordenen existentziarik eza (*igualitarismo*)

Demokrazia aitzindari bat?

Biztanle guztiek botere maila berdina al daukate?

XVIII. mendean eratzen da nolabait estereotipo edo topiko hau, askotan bidaiari atzerritarren eskutik

WILLIAM BOWLES, *INTRODUCCIÓN A LA HISTORIA NATURAL, Y A LA GEOGRAFÍA FÍSICA DE ESPAÑA*
(1775)

“Llaman los vizcaínos Repúblicas a las distintas jurisdicciones de su provincia, las cuales, a excepción de una ciudad y pocas villas, se componen de barriadas dispersas y casas solitarias que se han situado según la comodidad de los terrenos y de las aguas (...).

“La mayor parte de estas casas y sus pertenencias se habita y cultiva por sus mismos dueños, que se llaman *Echejaunas*, esto es, señores de casas, cuyas familias las han poseído desde tiempo inmemorial, y es verosímil que las posean sus sucesores, porque es cosa muy mal vista enajenar la casa y hacienda de sus antepasados (...) Que llaman **solares, dignas de mucha consideración y circunstancias (...)**”

Foru-erregimena. Demokrazia bat?

WILLIAM BOWLES, *INTRODUCCIÓN A LA HISTORIA NATURAL, Y A LA GEOGRAFÍA FÍSICA DE ESPAÑA*
(1775)

Recorriendo aquellas montañas me parecía haberme trasladado al siglo y las costumbres que describe Homero, y **quien busque la sencillez, la robustez y la verdadera alegría, las hallará en aquellas montañas**, y conocerá que si, por lo general, sus habitantes no son los más opulentos, son esencialmente los más felices (...), y los que viven menos sometidos por los poderosos”.

JOHN GEDDES (1792)

“Este pueblo tiene una muy Antigua costumbre de reunir sus asambleas generales para **tratar los asuntos públicos en campo abierto, bajo un gran árbol cercano a la villa de Guernica**. Se forma esta asamblea del corregidor o presidente nombrado por el rey siempre de entre los nobles letrados, de los dos diputados de Vizcaya, de los caballeros, escuderos, hidalgos y los procuradores o representantes de las villas y sus pequeños distritos que llaman repúblicas o anteiglesias. Esta última palabra significa pórtico de iglesia y todas las aldeas del distrito se conocen bajo este nombre y suelen reunirse y consultar sobre lo que es de su común interés y **tranquilidad en el pórtico de la iglesia parroquial, donde existen asientos de piedra para tal fin**”.

JOHN FISCHER, *REISE VON AMSTERDAM UBER MADRID* (1799)

“**El más modesto trabajador y el más rico señor de un mayorazgo son por eso [por ser hidalgos] completamente iguales** entre sí en este aspecto; sin embargo, el gobierno del país está en manos de los últimos, pero se renueva cada año por la mayoría de las anteiglesias”.

Foru-erregimena. Orubearen kultura

Etxea da oinarrizko subjektu politikoa, ez gizabanakoa

Euskal Herriko Aro Berriko egituraketan elkarri lotutako hiru dimentsiok berebiziko garrantzia daukate

Etxea

Probintzia

Gortea

Izan ere, lurraldetik kanpo kaparetasuna frogatzeko ezinbesteko elementua **orubea da**

“es vizcaíno originario, noble hijodalgo como **descendiente por línea paterna de las casas solares e infanzonas** de Epalza, Axpegorta, Basterra, y Lecubarri, sitas y notorias en el noble valle de Orozco de este Señorío, y por la Materna de las **Solares infanzonas** de Olarte, Goya, y Torrezar, en el mismo valle, y de Vildósola, Ipiña en la Merindad de Arratia, y de la de Llona en la Anteiglesia de Munguía (...) de cuya Casa salieron al servicio de su Majestad a Flandes, y otras partes muchos, como también de la de Torrésar, habiendo obtenido distinguidos empleos militares por sus singulares méritos” (AHN Univ 664-2/exp. 1)

Oikonomia eta euskal erakundeak

Zer da 'oikonomia? **Jo esanahi etimologikora**

Etxearen kudeaketa eta komunitate politikoaren kudeaketa gauza berdina dira

*Bere etxea ondo kudeatzen duen sendiak, edo, hobeto esanda, etxeko-jaunak,
'errepublika' lokala kudeatzeko trebetasuna frogatzen du.*

1. 'Errepublika' lokala, elizatea edo hiribildua, etxearen gobernuaren isla da. Herria/probintzia etxe eta familiak osaturiko multzoa da, *pater familias* edo etxeko jaunek gobernatutako multzoa, izan ere.
2. Etxekojaunek bakarrik dauzkate eskubide politikoak. Modelo domestikoa sistema osora hedatzen da.
3. Euskal probintziak, gutxienez kaparetasuna daukatenak, etxeak batuz sortutako egiturak dira

Manuel de Larramendi: Gipuzkoa "mayorazgo fundado en sus principios por dirección particular de Dios".

Foru erakundeak eta antolaketa. Ezaugarri orokorrak

Foruak euskal lurraldeetako Antzinako Erregimeneko ordenamendu juridiko eta politikoak dira

Idatziz biltzen dituzte

- a) Ohiturazko zuzenbidea: antzinako ohiturak**
- b) Batzar Nagusietan hartutako erabakiak**
- c) Euskal lurraldeetako pribilegioak konfirmatzen dituen Koroak promulgatutako legedia**

Foru erakundeak eta antolaketa. Ezaugarri orokorrak

- a) **Bizkaian**: 1452ko Foru Zaharra eta **1526ko Foru Berria**.
- b) **Araban**: 1463ko Ermandadearen **Ordenantza Koaderno**a.
- c) **Gipuzkoan**: 1397ko Ermandadearen Ordenantza Koaderno; 1457ko Koaderno Zaharra; 1463ko Koaderno Berria; 1583ko Bilduma Forala; **1696ko Bilduma Berria**.
- d) **Nafarroan**: Nafarroako Foru Orokorra (1237); Foru Bilduma (1686); *Novísima Recopilación* (1735); *Cuadernos de Leyes y Agravios Reparados* (aurrekoaren osagarriak, 1724-1829).
- e) **Lapurdi**: *Coustumes Générales gardées et observées au Pays et Bailliage de Labourd* (1512).
- f) **Zuberoan**: Zuberoako Hiru Estatuen Biltzarrak idatzitako *Les Coutumes Générales du Pays et Viscomte de Soule*.
- g) **Behe Nafarroan** 1611. urtean inposatutako forua: *Les Fors et Coutumes du Royaume de Navarre deça-ports*.

Foru erakundeak eta antolaketa. Ezaugarri orokorrak

1. PROTEKZIONISMOA ETA PRIBILEGIOAK

Ekonomia arloan, foruak guztiz protekzionistak dira. Bizkaian eta Gipuzkoan, zerealen murriztasunak protekzionismo hau justifikatzen zuen

Baserriaren, etxearen eta familiaren rol ekonomikoa babestu

'Tronkalitatea'

Bigarrenen ('segundoien') kanporaketa

2. SALBUESPEN FISKALA

3. SALBUESPEN MILITARRA

Bizkaiko egitura politikoa

BATZAR NAGUSIAK

Nortzuk: Korregidoreak (erregearen ordezkariak) eta ahaldunak osatzen zuten.

Noiz: Urtean behin.

Non: Gernikan.

BI DIPUTAZIO MOTA

1) Diputazio Nagusia (iraunkorra).

Kideak: bi diputatu, korregidorea, bi konsultzaileak (legegizonak), bi eskribau eta beste bi prokuratzaile.

Non: Bilbon (1630 arte, Bermeon, "Cabeza de Vizcaya").

Eskuramena: batzar nagusiak konbokatzea, Bizkaiko autoritate militar nagusia, zergak kobratzea, orden publikoa, bideak konponketa, etabar.

Funtzio nagusia: foruen babespena ziurtatzea.

2) Erregimendu Nagusia: Batzar Nagusietan izandaturako 12 lagun. Elkarte Kontsultatzailea zen eta urtean hiru aldiz osatu behar zuten.

Gipuzkoako egitura politikoa

BATZAR NAGUSIAK

Noiz: Urtean behin.

Nortzuk: Prokuratzaileak (ahaldunak) eta Probintziaren Korregidorea

Non: Batzarrak hamazortzi herri ezberdinetan elkartzen ziren.

Karguak: Beste kargu batzuk (Gorte enbajadoreak, mezulariak, etab.).

Batzar hauetan lau (Donostia, Tolosa, Azpeitia eta Azkoitiarrak) diputatu nagusiak urte baterako izendatzen zituzten.

BI DIPUTAZIO MOTA

1) **Ohikoa edo permanente (iraunkorra):**

Nortzuk: lau diputatu haietako bat, eta beste bi laguntzaile bezala (beraz, hiru kide ziren).

Herriaren alkatea eta kontsultoreak.

Egoitza: Donostia, Tolosa, Azpeitia eta Azkoitia.

Noiz: Astean bitan elkartzen ziren.

2) **Ezohikoa:**

Noiz: Urtean bitan elkarzen ziren, arazo oso larriak izatekotan.

III.2. Erakundeak, Oikonomika, lekuko boterea eta migrazio babestua.

“Guernica 13 Julio

El Secretario leyó la orden de construcción de cementerios (murmullo de desaprobación que no dejaba oír su lectura).

El Corregidor (...) silencio señores dejen oír. El secretario concluyó (no, no, no, ez, ez ez, en Vizcaña [sic] no se admite contrafuero ser).

Algunos vocales. léase el Fuero. El secretario lee lo que habla sobre la materia que se reduce a que en las sepulturas que los Vizcainos tienen en sus iglesias, no prohíban enterrarse a sus parientes hasta el 4º grado.

Vocal de Dima. esas mismas sepulturas pueden tenerse en los cementerios (no, no, gran murmullo de desaprobación)”.

Varios vocales. si no enterrar en la iglesia no llevaremos trigo, ni maíz, ni nada a Curas. Cosas francesas ser esas, no ser los Vizcainos perros para enterrar en el campo.

Otros en vascuence. no, no, pobres de nosotros si consintiríamos [sic] en ello, todas las viejas de nuestro lugar nos matarían a arañadas.

(...)

Un vocal en vascuence. en tiempo de los franceses que nos obligaron a enterrar en el campo, mi mujer observó que las luces de las sepulturas alumbraban poco, señal de la tristeza de las ánimas por no haber enterrado sus cuerpos en sagrado (aplauzo general y risa).

Otro. Los cementerios son también sagrados pues están bendecidos (no, no, grande desaprobación)” (ALHA/ATHA, Prestamero funtsa, 2. kutxa)

BIZKAIA, LURRALDE KONPOSATU BATEN EGITURAKETA

ENKARTERRIAK

10 kontzeju / 3 hiribildu

Abellanedako biltzarra

BIZKAIA 'NUKLEARRA'

Lur laua (Tierra Llana)

6 merindade

72 elizate
Biltzar irekia → Fielak

Hiribilduak

21 hiribildu/hiri 1

Biltzar itxia / murriztua → Alkatea

Errejidoreak

Hautatua izateko hainbat betebeharrak

Ondorioa: nekazal munduaren pisu desorekatzailea

DURANGALDEA

11 elizate / 4 hiribildu

BATZAR NAGUSIAK

Errejimentu orokorra

Diputazioa

Elitizazio /
Oligarkizazioa

GIPUZKOA. PROBINTZIAREN GOBERNUA

BATZAR NAGUSIAK

Presidentzia

Autogobernu probintzialaren erakunde gorena,

↓ bilduta dauden artean, gutxienez. ↓

Diputatu Orokorra / Ahaldun Nagusia aukeratzen dute

↓ Betebeharra

Tandako herrietako bateko auzokidea

Aberatsa

Erdaraz idatzi eta irakurri

Donostia, Tolosa,
Azkoitia, Azpeitia

Korrejidorearen egoitzak

63 hiribildu

8 daukate kontrola

Diputazioa

*Batzar Orokorretik sortutako organismoa da.

*Batzar Orokor biren artean, eta hauek akordaturiko erabakiekin ados, probintziaren gobernu burutzeko.

*Botere exekutiboa da Diputazioarena.

ARABA

Probintzia administratu, zerga-sistema kontrolatu,
probintziaren defentsaren antolatzea, ordena-
publikoa mantentzea

OHIKO BATZAR NAGUSIA

Arabako biltzar probintziala da, gobernu-erakunde
garrantzitsuena

Ermandade bakoitzeko **prokuradore/junteroek**
osatzen zuten

Bakoitzak boto 1

Lur Laua / Hiribilduak

***Ekonomikoa: junteroak aberatsak izan behar
dira.**

Hemen ere, **oligarkizazio** prozesua

Batzar Partikularra / Diputazioaren monopolioa

Hainbat herri jaurgo menpean

NAFARROA. ERRESUMAREN EGITURAKETA

Beharrezkoa da hemen **arlo bi** bereiztea

ERREGEA

Erregeordea (*virrey*)

Erret kontseilua

Gorteko tribunala (*tribunal de Cort*)

Kontuen Ganbera (*Cámara de Comptos*)

ERRESUMA

Gorteak

Gorte estamentalak: kleroa, noblezia, herriak

Erreinuko Diputazioa

Nafarroako legearen babesa

Kasu bietan, erakunde nafarrak dira. Erregeari lotutako erakundeak Nafarroako erregeari lotutako erakundeak dira eta, beraz, honek ez du ezertan (konkista gertatu izan arren) Erresumaren autonomia deuseztatzen

IPARRALDEA.

Noblezia arraro bat ?

“Par la coutume observée et gardée de toute antiquité, tous les natifs et habitants de la terre sont francs et de franche condition, sans tache de servitude” [*Antzinetetik gordetako ohitura da, lur honetan jaiotakoak askeak direla, edozein mendekotasun gabekoak*] (Zuberoako foru edo ohitura)

“La Navarre est un pays libre et franc, qui n'est pas sujet aux tailles, mais donne tous les ans volontairement certaine somme d'argent au Roy” [*Nafarroa eskualde/herrialde librea da, ez dauka bere gain erregeen zergarik. Urtero, borondatez, erregeari diru kopuru bat ematen dio*] (Behe Nafarroako Forua).

“Fussiez-vous le dernier roturier de la province, si vous possédez l'une de ces maisons, vous êtes réputé noble et vous jouissez des privilèges de la noblesse! Fussiez-vous gentilhomme comme le Roy, si vous ne possédez point de maison noble, vous n'y jouissez d'aucune prérogative, non plus que le moindre paysan” [*Laborarietan azkena izanda ere, etxearen jabe izanda, noble moduan hartuko zaituzte eta nobleziaren pribilejio guztiak izango dituzu! Erregea bezain aitoren seme izanda, ez bazara etxe hauetako baten jabe, ez duzu inolako eskubiderik izango, ez nekazarietan txikienak baino gehiago!*] (Louis de Froidourek Colberti bidalitako txostena, 1673)

Laburbiltzeko, feudalitateak nolabaiteko noble jerarkia sartu bazuen ere, batez ere Nafarroan, aurreko estrukturekin aldetuta, oso gainekoa zen eta elementurik garrantzitsuena **etxeen arteko berdintasuna zen**

III.3. Erakundeak. Kanpo-proiektzioa

Orubearen kultura. Etxea, Probintzia, Gortea

Etxea da oinarrizko subjektu politikoa, ez gizabanakoa

Euskal Herriko Aro Berriko egituraketan elkarri lotutako hiru dimentsiok berebiziko garrantzia daukate

Etxea

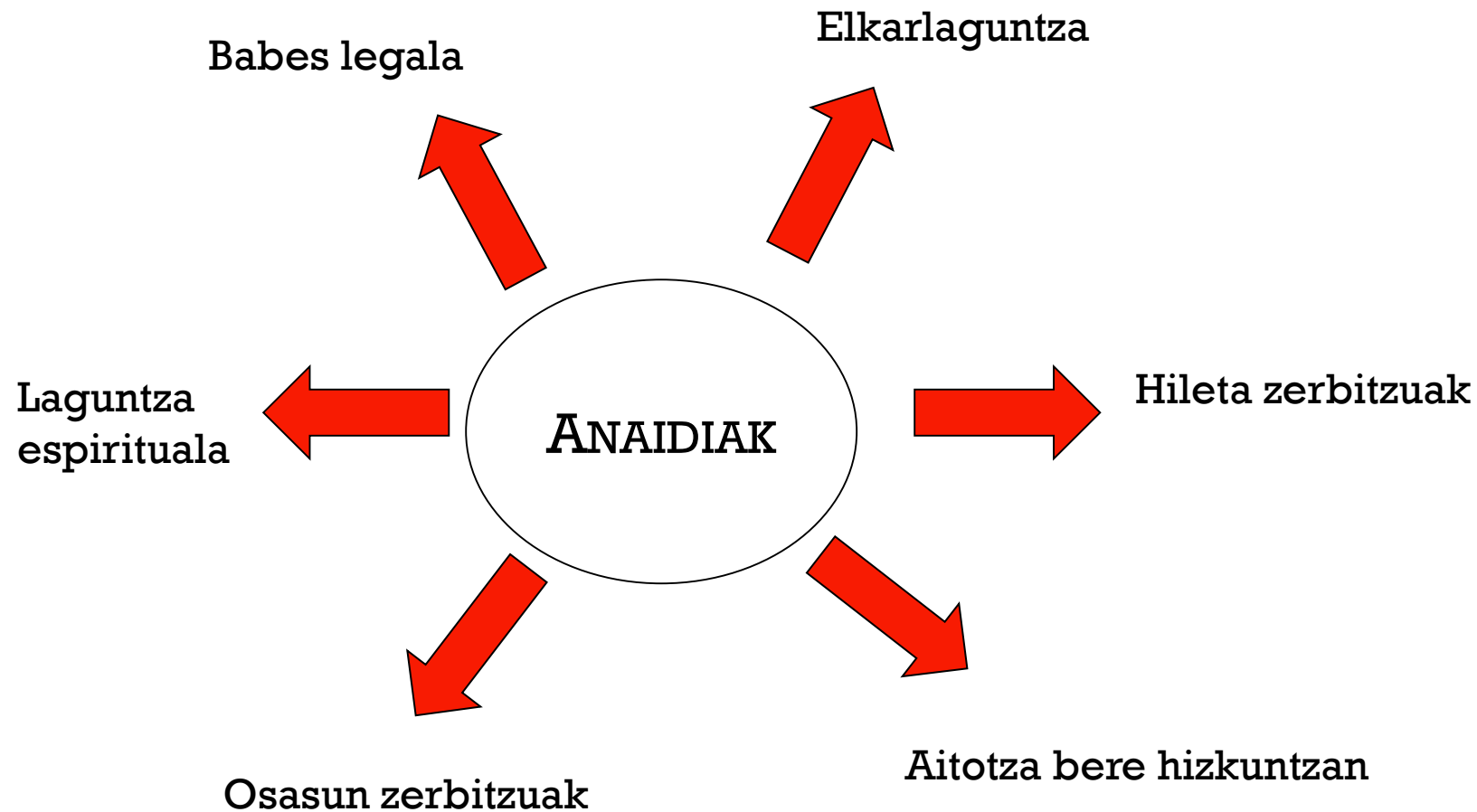
Probintzia

Gortea

Izan ere, lurraldetik kanpo kaparetasuna frogatzeko ezinbesteko elementua **orubea da**

“es vizcaíno originario, noble hijodalgo como **descendiente por línea paterna de las casas solares e infanzonas** de Epalza, Axpegorta, Basterra, y Lecubarri, sitas y notorias en el noble valle de Orozco de este Señorío, y por la Materna de las **Solares infanzonas** de Olarte, Goya, y Torreزار, en el mismo valle, y de Vildósola, Ipiña en la Merindad de Arratia, y de la de Llona en la Anteiglesia de Munguía (...) de cuya Casa salieron al servicio de su Majestad a Flandes, y otras partes muchos, como también de la de Torrésar, habiendo obtenido distinguidos empleos militares por sus singulares méritos” (AHN Univ 664-2/exp. 1)

Helburu ofizialak

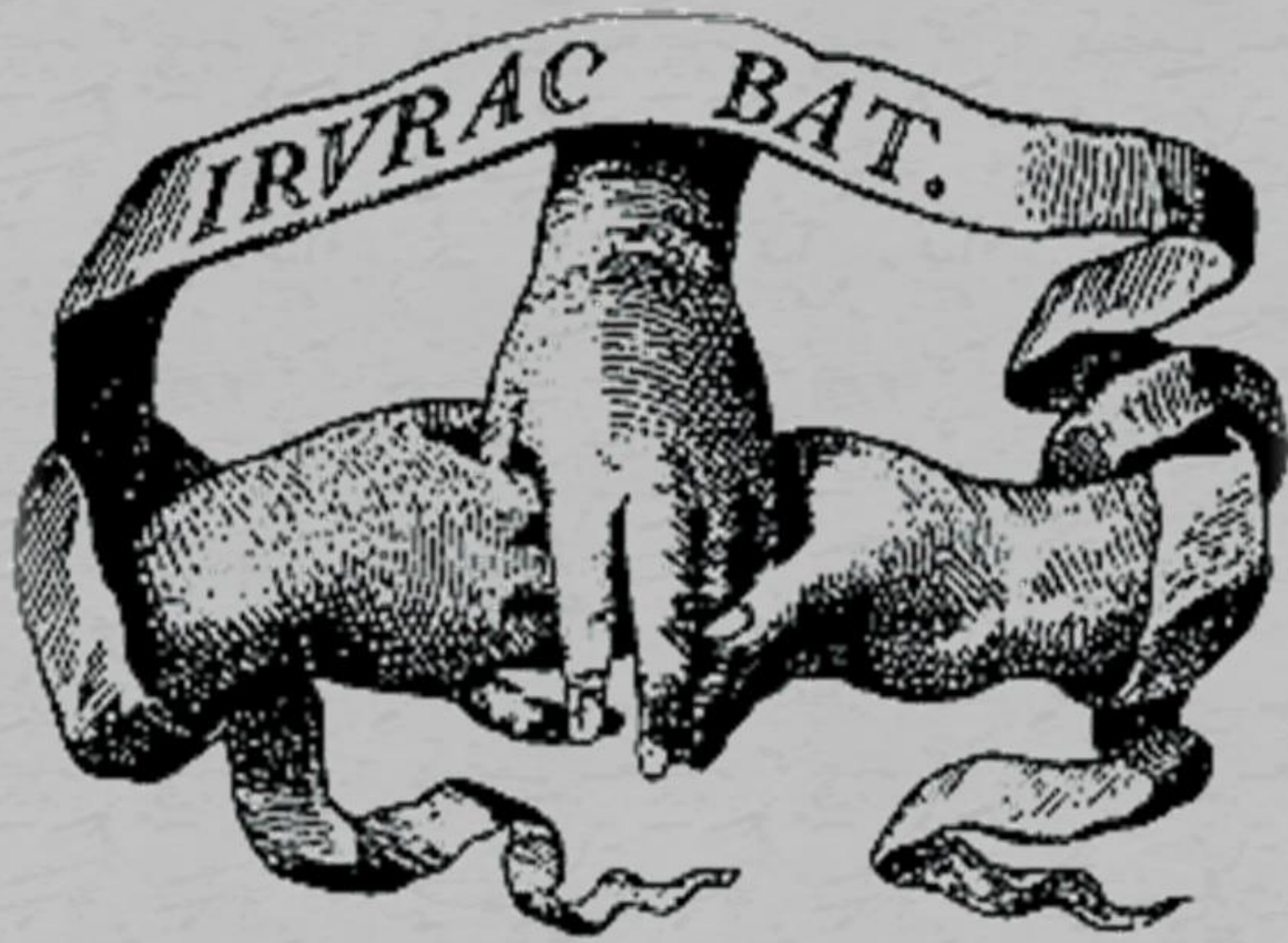
Anaidiak

- Nantes (1453)
- Domus Cantabrica (1495)
- Bizkaitar Pilotuen anaidia (1500)
- Hueskako Anaidia (1514)
- Sevillan (1540)
- Liman (1598)
- Potosí hirian (1614)
- Cadiz (1630)
- Arequipa (1638)
- Mexico (1681)

Laurogeiko hamarkada Madrilen (1683-
1684)

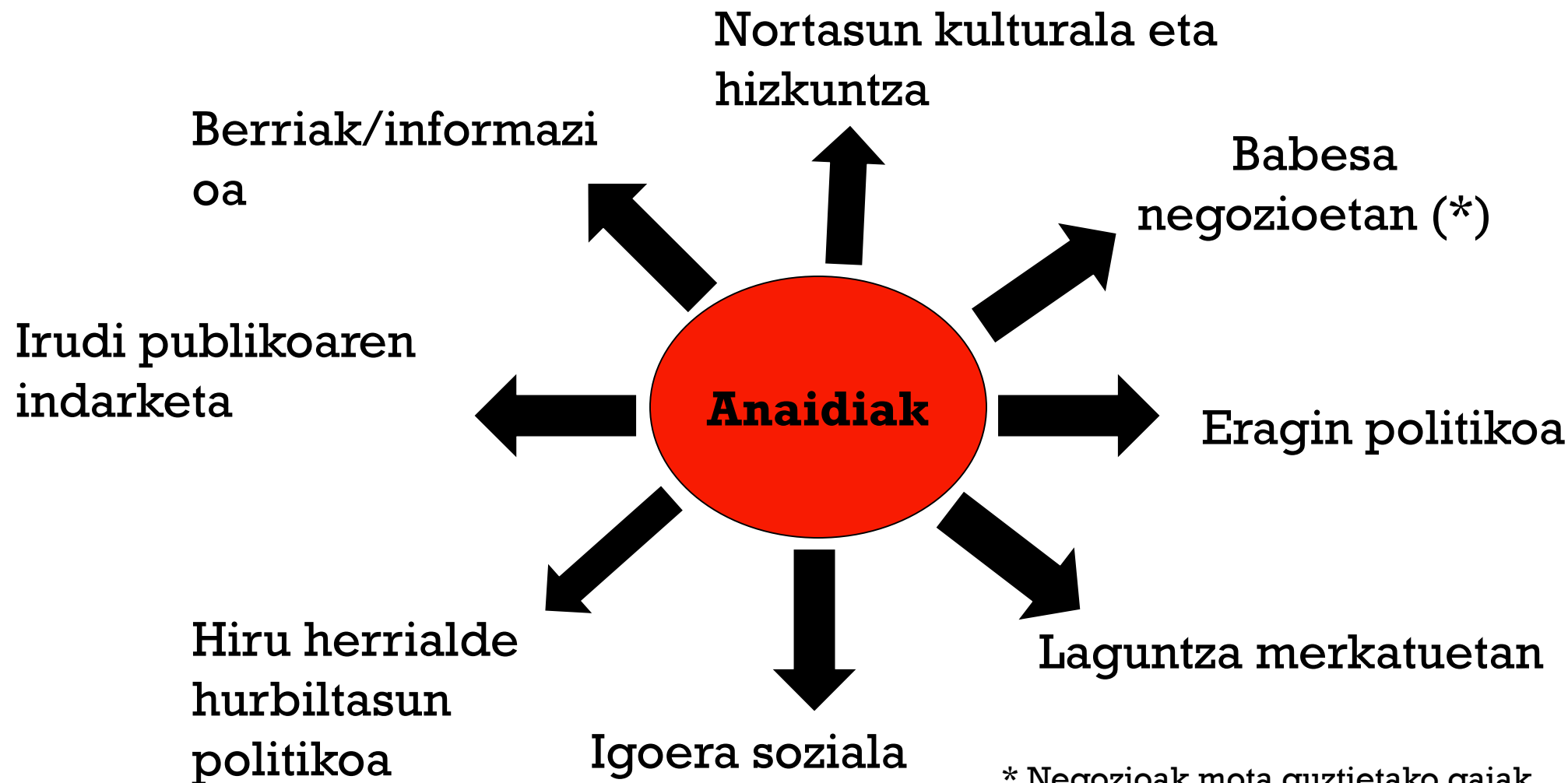
Fermin Deunaren Erret Aina (1683-1684).

Euskaldunen egitasmo baten porrota (1677-1683)

Man, Salvator: Cremona sculpsit

Etekin historikoak

* Negozioak mota guztietako gaiak dira eta ez ekonomikoak bakarrik.

Inperioa eta tokiko boterea

“Preguntemos en las Montañas, Vizcaya, Navarra, y otras Provincias, ¿quién ha reedificado las **casas solares** (...) establecido **obras pías, casado parientas huérfanas**, sino los hijos de aquellos Pueblos que desprendidos en tierna edad, han hecho fortuna en el comercio (...) No niego haya habido muchos que por otras carreras hayan hecho lo mismo, pero son más los de aquella clase” [*Discursos sobre el comercio*, 1771]

Elementu interesgarri bi

**Kanpoan burututako karrera eta tokiko eraldaketak lotu
Inperioan lortutako etekinak tokiko hegemonia lantzeko**

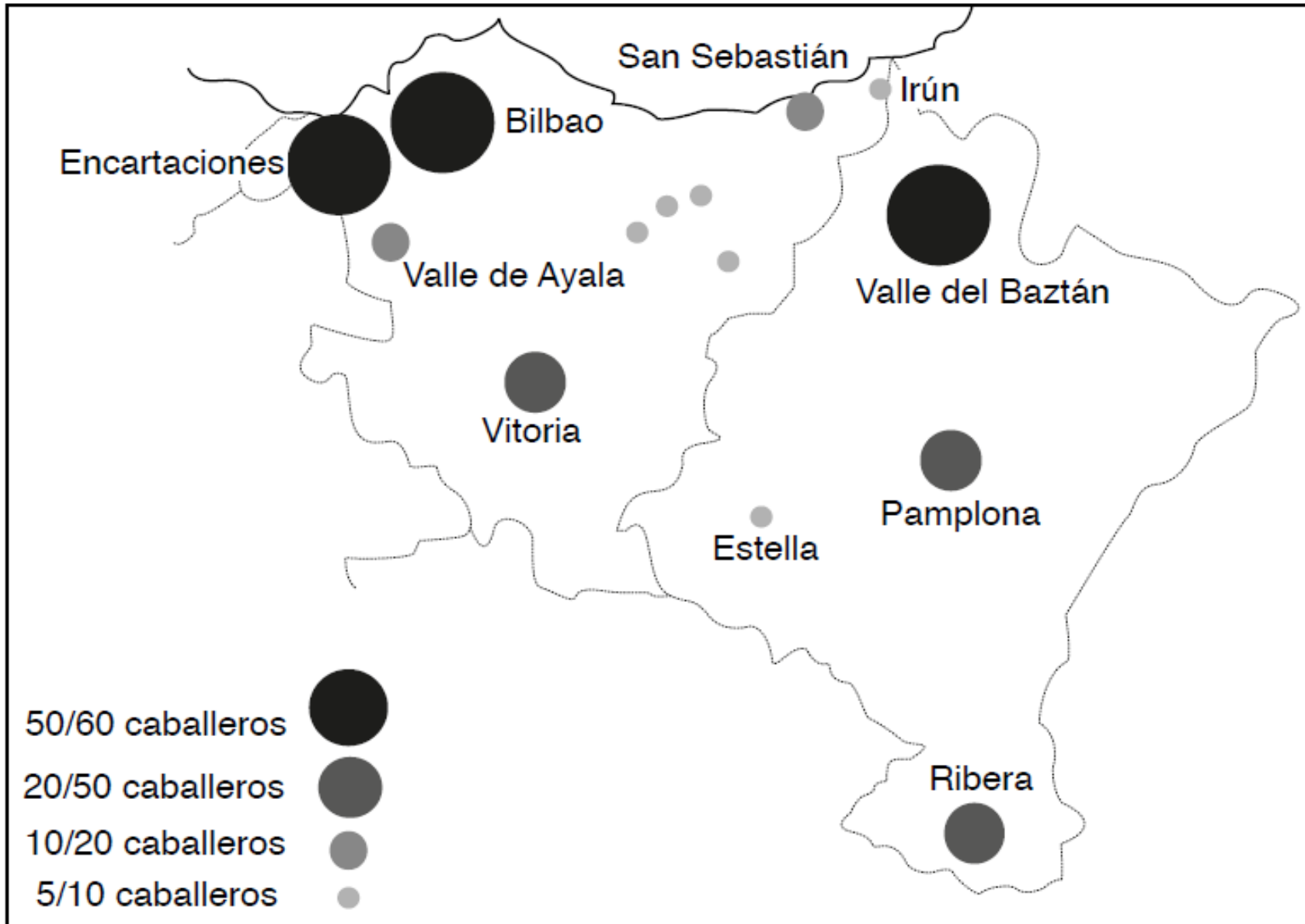
‘Boterearen aurpegi jatorra’

Nola lortu?

José Antonio Gortázar Mexikotik, 1792.

“Querido hermano Pepe Javier: me alegraré que en compañía de tu amada esposa, madre y niñas, logres la perfecta salud que te deseo. Hermano por Dios te suplico que lleves con paciencia mis muchas molestias, porque como la necesidad me oprime tanto, el pundonor y honradez mío y de mi familia me estimulan a solicitar y procurar mi alivio y **ascenso**; para lograrlo, no tengo en esta vida otro amparo que el de vuestras mercedes. **El señor director me ha dicho que Pepe Domingo de Mazarredo está ya en el Ministerio de Marina** y, si esto es verdad, **ahora se puede conseguir con prontitud mi pretensión**. También me asegura un paisano, que **es de la familia del señor Arzobispo**, y sabe muy bien las cosas de esa Corte, que **don Diego de Gardoqui es el hombre grande que hay en el día en el Ministerio, y el que está mandando todo**, y me dice que si **Juan Guillermo le hablara a él, pudiera felicitar mi suerte**; así se lo escribo a don Juan Guillermo, y a ti te ruego por Dios hagas lo mismo, quien por su inmensa bondad y misericordia puede corresponderte semejante beneficio, y en el ínterin me toca pedirle a su Divina Majestad guarde, y prospere tu vida, los dilatados años que necesito. Me pondrás a los pues de M{adame} y al **Señor Areche** le darás mis finísimas expresiones. Tú, tu esposa y niños, que todos te quieren, y estiman; y manda lo que sea de tu agrado, a tu hermano que entrañablemente te ama”.

Alcantara, Calatrava eta Santiagoko zaldunak. XVIII. mendea

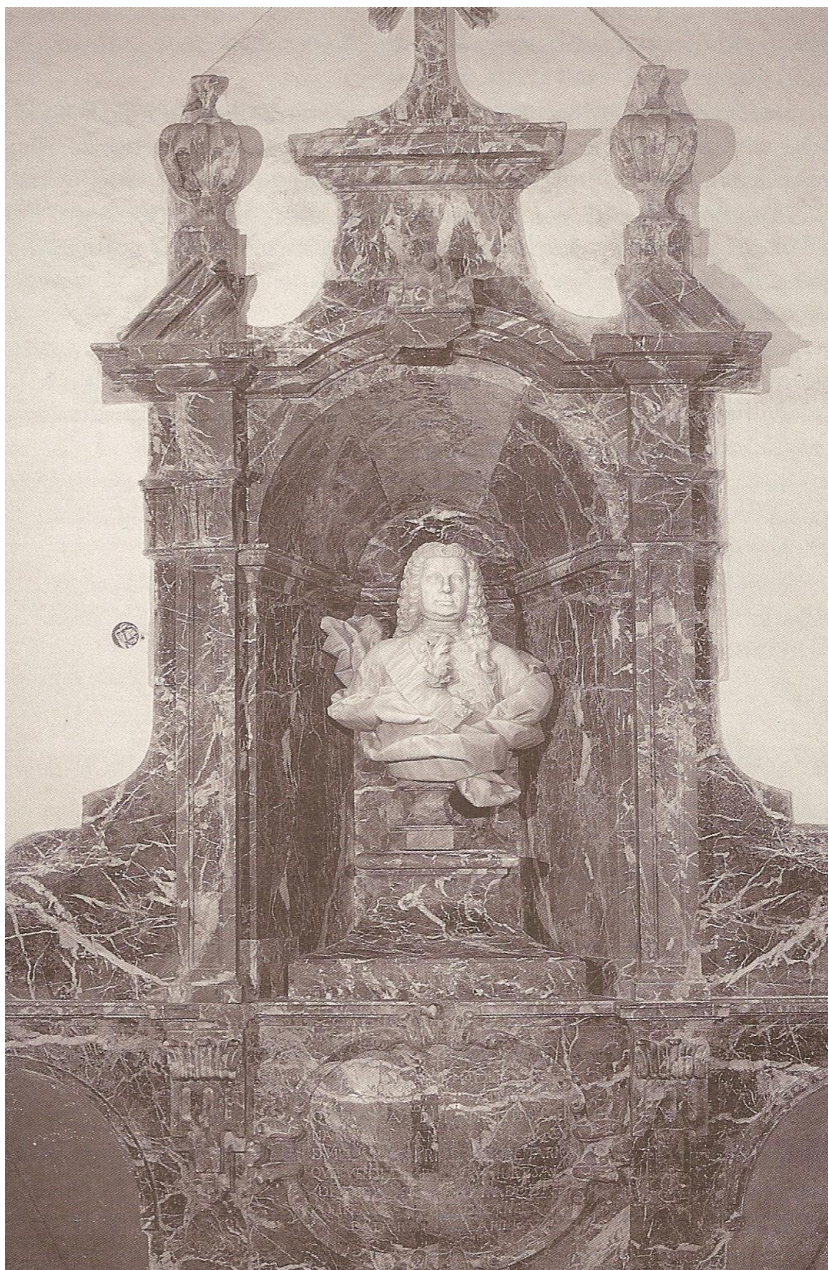

Gastón de Iriarte familiaren etxea, Irurita

San Juan Bautista, Somorrostro

Sebastián de la Quadra Llerena-ren bustoa

Noren alde, noren aurka?

“Gran lástima se debe tener a los muchos vecinos de los Siete Concejos, a quienes las dos Familias, que promueven estos injustos pleitos, les cargan (...) las Familias Llerenas y Quadras los han injuriado en sus Juntas” / “Han dado poderes a don Sebastián de la Quadra y Llerena, el qual se vale de don Sebastián de las Casas Llerena (siendo ambos hijos, nietos y sobrinos de los enemigos tumultuantes, y promotores de los escándalos de 1683” (Bizkaiko Foru Agiritegia)

Kanpo-sareak, berrikuntza eta herri xumearekiko aldentzea

AJ: Betorria, etxeko Andrea, askotan aditu izan dut **Ingalaterra** edo deritzon herri “genero” hori eta, nire moduan, baderitzot eze, badakizkidala hango “uso” moduak.

IO: Ea, bada, Antoni. Etxeko andreak asko estimatuko dizu herri honen ganean bera informatzea eta, hala, abia zaitez zure “errelazioa” egitera.

AJ: Baita gustu handiarekin. Nik beti aditu izan dut ze, **Ingalaterra ez dagoela baizik munduaren “kabuan”**. Hara joateko itsaso zabalak pasatu behar direla eta, hala, gutxi direla han egon direnak. Baina behin hara joanez gero, aditu izan dut eze, ez direla atzera bihurtzen, zergatik nola **hango jendeak indioak diren**, hemendik doan jende guztiak **jaten omen dituzte**, guk hemen okela jaten dugun bezala. (...)

IO: Eta uste duzu, Antoni, ez duzula ezer esan? **Hain ondo hitz egin duzu eta hain gustu handiarekin egon naiz txoraturik zuri aditzen**, ze baderitzot eze, gure Praiskok ez lukeela puntu honetan hobeto esango.

AA: (...) Lehenengo jakin behar duzun gauza da **ez dagoela hemendik Ingalaterrara zuk diozun bidea**. **Frantziatik hiru edo lau orduan sar liteke Ingalaterran**, eta hara aillegatuz gero, ez da “suzeditzen” zuk diozuna, zergatik ingelesak **kristauak ez badira ere, badakite horregatik ondo kanpotarrak tratatzen**. Londresen egon denak esango dizu ze tratu ona guztiek eramaten duten herri hartan! (...) Ez duzu munduaren parte honetan herri kuriosoagorik aurkituko guztietarako, zergatik nere **komertzio handiak ekartzen dizkio mundo honetako alde guztietatik Jaungoikoak dakien ondasunak**. Txinarekin nola daukan komertziorik handiena, hango generoz beterik daude Londresko “kasi” denda guztiak (...) Handik ez dira bihurtzen zuk diozun moduan, baizik ontzi onetan, edo bakoitzak nahi duen moduan.